

Зоя ТРАЦЦЯК

РЭЦЭПЦЫЯ МАТЫВУ ВАЙНЫ-ПРАЦЫ Ў РАМАНЕ «СОКІ ЦАЛІНЫ» ЦІШКІ ГАРТНАГА

Беларуская ваенная проза 20—30-х гадоў мінулага стагоддзя вызначалася глыбокім і шматаспектным асэнсаваннем падзей Першай сусветнай вайны. Змяняючы ракурс, мастакі слова заўважалі новыя дэталі татальнага супрацьстаяння. М. Гарэцкі паказаў 1914—1918 гг. з нацыянальна-адраджэнскага пункту гледжання (дакументальна-мастацкія запіскі «На імперыялістычнай вайне»). А. Гародня ўвасобіў вайну, пабачаную нямецкім салдатам, які самастойна дайшоў да ідэй рэвалюцыйнага ўпарадкавання свету і інтэрнацыяналізму («Варта на Рэйне»). З. Бядуля ў апавесці «Набліжэнне» намаляваў персанажа-інтэлігента, які вытрываў крах уласных рамантычных уяўленняў пра вайну. Ц. Гартны, захоплены ідэямі сацыялістычнага будаўніцтва, распаўядаў пра Першую сусветную — прадвесце рэвалюцыі («Сокі цаліны»).

На фоне тагачаснай літаратуры пра вайну 1914—1918 гг. кадры «Крыжовыя дарогі» і «Чырвоныя зарніцы» вылучаліся менавіта задумай: аўтар імкнуўся асэнсаваць і жыццё беларускай вёскі, і прыфрантавы Мінск, і рабочы Пецярбург, і далёкую Нямеччыну. І. Чыгрын, нарыклад, лічыў, што ў аснову твора пакладзены «хранікальна-аўтабіяграфічны прыныцы арганізацыі матэрыялу» [1, с. 382]. Айчыныя даследчыкі неаднойчы адзначалі, што раман Ц. Гартнага разглядаецца «як першы завершаны сацыяльна-бытавы эпічны твор у нацыянальнай літаратуры» [2, с. 17]. Акрамя таго, навукоўцы падкрэслівалі адметнасць галоўнага героя твора і ў той жа час крытыкавалі яго аўтара, бо, «паказваючы некаторыя рысы новага чалавека, Гартны не змог яшчэ стварыць яркі і жывы вобраз рабочага ва ўсёй глыбіні і складанасці яго характару» [3, с. 19—20].

У мастацкай прасторы «Сокаў цаліны» канцэнтраваліся самыя розныя тыпы персанажаў, чые ўчынкі, думкі і эмоцыі падсвечвалі падзеі 1914—1918 гг. спецыфічнымі фарбамі. Але з найбольш пільнай увагай прэзентаваны да пралетаў. Яго вопыт настолькі дапамагаў да патрэб часу, што «мастацкую эстафету Гартнага падхапілі такія пісьменнікі, як Р. Мурашка, М. Лынькоў, Б. Мікуліч, Хв. Шынклер» [4, с. 376].

Паказальна, што раман звычайна разглядаўся як твор, прысвечаны выправанню рэвалюцыйнай свядомасці Рыгора Нязвычайнага. Гэты персанаж на працягу кнігі эвалюцыянаваў да ўзроўню сапраўднага лідара, здольнага захапіць іншых камуністычнымі ідэямі. Дзякуючы такой сюжэтнай лініі проза Ц. Гартнага трапляла ў знаны шэраг савецкай класікі на тую ж тэматыку. С. Александровіч, напрыклад, адзначаў, што «закончана была праца над «Сокамі цаліны» тады, калі з'явіліся творы «Справа Артамонавых» М. Горкага, «Жалезны паток» А. Серафімовіча, «Разгром» А. Фадзеева, «Цэмент» Ф. Гладкова, першыя кнігі «Ціхага Дона» М. Шалахава і «Блукання па пакутах» А. Талстога» [5, с. 268]. Адначасова, тэма Першай сусветнай, прысутная на старонках «Сокаў цаліны», адыходзіла на другі план і радзей трапляла ў поле зроку даследчыкаў літаратуры.

Ц. Гартны прыняў храналогію вайны за аснову свайго літаратурнага бачання аблічча навалы. У дзвюх частках пададзены асноўныя этапы крызіснага быцця,

ад выпявання міжнароднага палітычнага выбуху ў 1914 г. да зараджэння пра-тэстнага руху напрыканцы 1915 г. у Расійскай імперыі. Нягледзячы на тое, што аўтар падпарадкаваў аповед мэце ўвасаблення асноўных падзей, што набліжалі рэвалюцыйны 1917 год, ён здолеў занатаваць унікальныя малюнкі сусветнай вайны.

Глыбокая повязь з народнай стыхіяй адчуваецца ўжо ў эпізодах, прысвечаных лету 1914 г. Ц. Гартны параўнаў надыходзячы катаклізм з вогнішчам, пажарам, на які апантана дзьме вецер, а «полымя шугае ў бакі і ўгору, шырыцца, расце... Вось-вось заверціцца ўсё ў каламутным вадакруце агню» [6, с. 122]. Мастак слова акцэнтаваў увагу на легкадумнасці і цікаўнасці, з якімі звычайны чалавек чакаў надыходу чарговай навалы. Шараговы грамадзянін не ўлічыў шмат фактараў, звязаных з вайной, але адно адкрыццё адразу ўразіла кожнага індывіда, здольнага мысліць: «чалавек стаў надзвычайна чулым, каразлівым, як магнес. І ў той жа час — слабым, бяспомачным. Адразу не хапала ні сілы, ні месца. Для цэлага, для грамады — ён быў неадметным...» [6, с. 123]. Падобная выснова паўстала на старонках і іншых твораў: «Набліжэнне» З. Бядулі, «У поплавах» А. Гародні, «На імперыялістычнай вайне» М. Гарэцкага.

Слабы чалавек практычна не супраціўляўся абставінам, таму ён трапляў у махавыя вайны, складзеныя з незлічонай колькасці шрубак, паяднаных у сувязі з іх дэструктыўным прызначэннем. Функцыянаванне такога механізма далёка адышло ад параўнанняў з традыцыйнай працай-малацьбой, неаднойчы апетай у айчынным мастацтве слова. Ц. Гартны, верагодна, адным з першых у беларускай ваеннай прозе дэталёва распрацаваў тэму дзеяння цывільна-тылавога канвеера забойства. У літаральным сэнсе ён грунтаваўся на «шырока наладжаным гатаванні снарадаў на патрэбу вайны. Цэлымі стосамі выкідацьмуць іх варштаты... У кожным снарадзе — смерць некалькіх чалавек, разбурэнне, пажары. А між тым іх гатавацьмуць яны, рабочыя, якія ўчора яшчэ, заўчора надавалі свой магутны пратэст... супроць вайны і забойства» [6, с. 138].

Такім чынам, «апаратная» частка вайны існавала таксама і дзякуючы шараговаму індывіду, што вырабляў сродкі масавага знішчэння ці забяспечваў армію ежай, фуражом. Ідэалагічнай асновай узброенай барацьбы была мітуслівая дзейнасць дыпламатаў і размаітасць меркаванняў грамадска-палітычнай эліты. Ц. Гартны падрабязна спыніўся на стэрэатыпным мысленні гэтай часткі насельніцтва імперыі: «па нагрэтых панэлях расфуфыранага Неўскага панясліся задзёрыстыя выгукі на конт закідання шапкамі «праціўнае немчуры»... Генералы і задзірыстае афіцэрства... — замарыла ордэнаў, нагород, ганаровых званняў. Чарнасотніцкія паўзуны ўзняліся думкамі пра «славу ды перамогу расійскага самаўладства». Кісла-ліберальная інтэлігенцыя ўспомніла «врата Царэграда», «братоў славян»... лібералы зараз выкінулі лозунг міжнацыянальнага яднання ў змаганні з «юнкерствам», «прускай ваеншчынай», «тэўтонамі»...» [6, с. 143]. У працытаваным урыўку выразна праглядаюць палітычныя погляды аўтара — змагара за сацыялістычную будучыню. Аднак, яго пазіцыя апантанага выкрывальніка заган Расійскай імперыі — рэч не зусім унікальная ў беларускай прозе і паэзіі пра Першую сусветную (маем на ўвазе асобныя фрагменты са спадчыны П. Броўкі, З. Бядулі, А. Гародні, М. Гарэцкага).

Для шараговага персанажа вайна-праца пачыналася з моманту абвяшчэння мабілізацыі. Гэтая падзея ў народнай свядомасці заўжды мела негатыўныя канатацыі, бо ўзброены канфлікт (незалежна ад яго мэт, вытокаў і вынікаў) меў сваё алагічнае заканчэнне ў стыхіі забойства. Ц. Гартны выкарыстаў «двайную оптику», каб распавесці пра першыя тыдні вайны. З аднаго боку, пісьменнік увасобіў агульнаімперскі маштаб падзеі: «Кідай, рабочы, кватэру ды сям'ю, селянін, — саху ды каня, разлучайцеся з сям'ёю і нясеце свае галовы на алтар бацькаўшчыны....

Несканчонымі лентамі разліліся плач, енкі, рэчкамі — слёзы... Сум і жаль распластаўся цалуном над палямі незмярымае Расіі» [6, с. 144]. З другога, празаік звярнуўся да прыватнага малюнка мабілізацыі ў Смагіне. Нікому не вядомае мястэчка, выпадкова вылучанае пісьменнікам з шэрагу падобных, успрымалася як адзін з цэнтраў, дзе канцэнтравалася энергія болю і благіх прадчуванняў: «у адзін дзень усё жыццё мястэчка згусцілася, ці... было сабрана, зліта ў адно месца, на Згонішчы. І мужчыны, і кабеты, і старыя, і малыя, людзі і коні гулі, іржалі, мітусіліся — мэрам бы бачачы занесены над сабою востры, бліскучы нож ката...» [6, с. 150]. Энергія адмаўлення вайны і атмосфера бездапаможнасці прарываліся ў шырокі свет надзвычай паэтычна, бо адусюль даносіліся «лебядзіныя песні здаровых, поўных жыцця людзей — на дарозе да бойні» [6, с. 151].

Паказальна, што Ц. Гартны менавіта апявае мабілізаванага (простага чалавека, які пазней стане асноўнай сілай рэвалюцыі), бо часцей беларускія пісьменнікі занатоўвалі якраз зніжаныя праявы чалавечай прыроды, што выходзілі на паверхню пад уплывам шокавага стану. Напрыклад, у аповесці «На чырвоных лядах» М. Лынькова паказальным з'яўляецца наступны эпізод: «А пад вечар гаманіла вуліца на ўсе галасы. Сыходзіліся прызыўнікі, усе хлопцы бязвусыя... Старэйшыя каторыя, тыя цішэй...

Маладыя ж гізуюць, шалеюць...

П'янымі хісталіся на вуліцах, цалаваліся, біліся, сыпаліся шматочкі кайстр, у мэтлухі разліталіся сарочкі — усёроўна дадуць казённым, бей іх, крышы...» [7, с. 170]. Не менш каларытны момант паўстаў на старонках аповесці «Набліжэнне» З. Бядулі: местачкоўцы напіліся спірту з бровара. Спачатку «з усіх бакоў плыло несупыннае «гуга», узнімалася п'яным хорам з п'янай зямлі» [8, с. 51], а пасля насланне скончылася жудаснай бойкай, што забрала жыцці некалькіх чалавек. Агідным, паводле пісьменніка, было не толькі забыццё жыхароў Каганцоў, але і тое, што ад людской неахайнасці пакутавалі іншыя жывыя істоты (рыба, статак кароў).

Вайна-праца, паводле Ц. Гартнага, адпрэчвала звыклых стваральных віды дзейнасці, патрабуючы ад удзельнікаў выключнай канцэнтрацыі на яе патрэбах. Таму «мільёны здаровых працаздольных рабочых і сялян адрываліся ад плённае, карыснае працы. Незлічоны лік гадзінных адзінак часу кідаліся ў бяздонну процьму, на марнатраўства, на згубу жывых людзей» [6, с. 188]. Паказальна, што рух канвееру разбурэння ўсё ж па-рознаму адбіваўся на быцці вёскі і горада. Пісьменнік заўважаў, як вёска траціла сялянскія сілы і прыходзіла ў заняпад, затое горад, асабліва сталіца, ператвараўся ў сапраўдны цэнтр марнатраўства, што выглядаў як «бурлівы кацёл, у якім кіпелі прагавітыя пачуцці разнастайнага характару. Шалёна несліся ўгару акцыі фабрык і заводаў... Шпарчэй завярцеліся аперацыі банкаў... Гандляры мясам, абуткам, збожжам... пашыралі і без таго ўёмныя кішэні для лёгкага заробку» [6, с. 188—189]. Ва ўрабаністычным антуражы часу Першай сусветнай праца паўставала як адмысловае махлярства, якое, паводле Ц. Гартнага, не магло быць ухвальным заняткам асобы, што не страціла ўяўленні пра сумленне і годнасць.

Акрамя таго, вялізны горад спазнаў і новы, падобны да апакаліптычнага, від працы: «лазарэты і шпіталі вырасталі, як грыбы, перш паўнейшыя клопатамі ды дбайнасцю, а што далей — чарсцевейшыя, закіданыя» [6, с. 190]. Медыцынскія ўстановы ўяўляліся цэхам-канвеерам, дзе пакалечаныя вайной ці то ўглыбізаваліся (паміралі, ператвараліся ў інвалідаў), ці то аднаўлялі свае здольнасці, каб акрыяўшы зноў заняць месца ў механізме вайны. Татальны канфлікт прыводзіў да незлічоных ахвяр, таму шпіталі літаральна захлыналіся ад чалавечай масы, якая ні ў якім разе не павінна была персаніфікавацца. Стаўленне да асобы як да «нумара», «шрубкі» палягчала дзейнасць урачоў, якія з розных нагод не жадалі патрапіць у стыхію эмоцый хворых, напоўніцу ўсвядоміць іх права на адметнасць і індывідуальнасць.

Аднак, паводле Ц. Гартнага, не кожны медык вылучаўся абсалютнай абьякавасцю да пацыентаў. Таму ў творы занатаваны і пакуты медыцынскай сястры: «... грэба мець валовыя нервы, каб дні і ночы засаб — засаб чуць перадсмертныя крыкі і енкі ўміраючых людзей, бачыць іх патухлыя, безнадзейныя ўзрокі, развітальныя, поўныя жаху споведзі, успамінкі... Гэта пекла, гэта сад катаванняў... Што варта мая дапамога, мая спагада, ласкавае слова...» [6, с. 319].

Шпітальны канвеер падобны ці то на агляд грэшнікаў у пекле, ці то на Расійскую імперыю ў мініяцюры, ці то на парад нейкай па-вар'яцку скліканай вайскавай адзінкі. Гэта экстраардынарнае відовішча Ц. Гартны падаў эмацыйна, імпульсіўна:

«Вунь малады з круглым белым тварам мужчына... Вось тонкатвары... жывы і, напэўна, весяльчак, сібірак. Маньжурская шапка паглынае ў сабе страхі нечуваных боляў...»

Следам — чарнявы, задуменны яўрэй — без рукі і нагі... Прыплюшчаныя вочы — пэўна, ловаць жажлівыя ўчынкі казакаў...

Ах, і казак... Сярэдніх гадоў — бацька і муж. Аброслы, замурзаны раскапанаю на акопы зямляю; скрыўлены сударагамі твар; жмак марлі на галаве...

Саракавы — лязгін... У даўгім носе — арліная воля. У раскрытых вачах — водбліск вечных снягоў Казбека...

Сорак першы — льяны магілёвец... Без абедзвюх ног... без тых намардаваных ног, што так вёртка спраўляліся з носкаю дроў...

І на вайне і раней у палку — разам з ім — палтавец...» [6, с. 220—221]. Відавочны акцэнт на вядомым прынцыпе інтэрнацыяналізму; разам з тым звяртае на сябе ўвагу яскравы гуманістычны пафас пісьменніка. У такой канцэнтрацыі болю і пакут цяжка было вылучыць адну прыватную трагедыю, але Ц. Гартны імкнуўся занатаваць хоць нейкую невялікую адметнасць, каб персаніфікаваць кожнага пакутніка ваеннага часу.

Выжыўшыя ветэраны-інваліды адчувалі, што яны апынуліся на перыферыі сацыяльнага жыцця. Пашкоджаная вайной псіхіка па-рознаму рэагавала на «здраду» родных і неадэкватнае стаўленне грамадства. Ц. Гартны занатаваў найбольш радыкальныя сітуацыі, калі «кавалкі людзей, падапёртыя кастылямі і цурубалкамі, навязаныя марляю і адзетыя ў шкураныя, рыпучыя пратэзы, — пеніліся агідаю на жывых і здаровых» [6, с. 280]. Такія паводзіны ўспрымаліся як адна з форм рэакцыі на наступствы вайны. Іншыя варыянты занатаваны ў апавяданні «На этапе» М. Гарэцкага, аповесці «Набліжэнне» З. Бядулі, паэме «1914» П. Броўкі.

І франтавікі, і жыхары прыфрантавых тэрыторый, а часам і цывільныя з далёкага тылу заўважалі, што паступова вайна-праца выходзіла з-пад іх кантролю, прыносячы пакуты, гора, нястачы. Адным з самых трагічных момантаў, паводле пісьменніка, быў перыяд, калі вялікія сялянскія масы кіраваліся ў вымушанае выгнанне. Самі бежанцы характарызавалі свой памежны стан так: «Наша гора свет заліло... Гора, гора... — вякамі не вычарпаць яго, патомкам не забыцца... Во, глядзі на нас — старцы — не старцы, валацугі, браздзягі... А завошта?... Перад кім і што мы саграшылі, чалавеча добры?... Ніхто не кажа» [6, с. 263]. У чарговы раз у беларускай прозе, прысвечанай Першай сусветнай, з'яўлялася адсылка да пытання, падкопленнага з вуснаў біблейскага Іова. Працывастанні ніжэй урываюць падкрэсліваў, як пакутна чалавек працы, гаспадар на зямлі прызвычайваўся да новых абставін, адмысловых у сваёй незвычайнасці відаў дзейнасці: «І жыта, і ячмень, хлеб і аладка — усё, усё — назадзе. Адвернешся... і няма сілы адарваць ваччу, прыкоўвае болем і жудою, заве, вабіць назад. Назад — да вядомага, да ператупанага, да перамацанага... Ды назад нельга... — гоняць, націскаюць» [6, с. 264]. Разважаючы пра выгнаннікаў, Ц. Гартны ёміста сфармуляваў сутнасць бежанства, што ўспрымалася як «доля бадзягі, абрачонага на маркотнае вандраванне, на беспритульны рух у неабмежаваных прасторах, сцісла атуленых голадам, хваробаю, смерцю» [6, с. 358]. Гэта азначэнне магло б паяднаць шмат твораў беларускай літаратуры на тую ж тэматыку («Набліжэнне» З. Бядулі, «Жартаўлівы Пісарэвіч», «Літоўскі хутарок» і асобныя «Сібірскія абразкі» М. Гарэцкага).

Вынікі навалы, што не падпарадкоўвалася ніякім рацыянальным законам, адразу кідаліся ў вочы, бо «вайна — і ворагу пустыя абшары. Вайна — пляваць на ўсе скаргі, на ўсе законы да аховы чалавека, жывёлы, добра» [6, с. 267]. Грамадства, паводле Ц. Гартнага, яшчэ спрабавала апраўдваць свой удзел у працы-бойні і дыскрэдытаваць тую ж бойню з боку ворага, але з цягам часу крытыка антаганіста выглядала ўсё больш ненатуральнай: «Атрутныя газы — праступак? Абстрэл Рэймскага сабора — зверства? Зруйнаванне Лувена і Льежа — варварства?»

А здзекі і глум над тысячамі польскага, беларускага, яўрэйскага, літоўскага працоўнага насельніцтва — тактыка? Гвалтоўнае спусташэнне краю, адданне соцень тысяч людзей у ахвяру бядзе, марозам, тыфусу і галоднай смерці — абарона?» [6, с. 267]. Такім чынам, аўтар падкрэсліў, што татальная вайна не магла мець справядлівы характар, прынесенае гора немагчыма было пакласці на адны вагі з самымі выбітнымі геапалітычнымі мэтамі.

Праца ваеннага канвеера дазваляла атрымаць новыя веды пра свет і яго насельнікаў. Выбітныя адкрыцці чакалі цывільных, якія сутыкаліся з палоннымі — носьбітамі адрознага светапогляду і іншай аксіялагічнай сістэмы. Паводле Ц. Гартнага, найбольш дзіўным сутыкненне з «ворагам» становілася для сяляніна ці мешчаніна, які спрабавалі параўнаць сапраўдную постаць іншаземца-салдата са стэрэатыпамі, запраграмаванымі аўтарамі прапагандысцкіх прамоў, спецыяльных танных папулярных выданняў і да т. п. Таму рэакцыя адной з эпизадычных гераінь, калі яна сутыкнулася з «супастатам», паказальная: «Маладзіцаю валодала змешанае пачуццё цікавасці і баязлівасці. Рахманае сядзенне немца-палоннага ў яе кватэры было крыху дзіўным, крыху пікантным. Усё ж яе вострыя ўзрокі не знаходзілі на ім яўных адзнак звярынасці. Непрыкметна было таксама жадных праяў тае экзатычнай драпежнасці, пра якую маладзіца многа паслухала ў царкве і на месцы ў мястэчку» [6, с. 397]. Варожае стаўленне тым больш неабгрунтаванае, што Рыгор Шульц надзелены Ц. Гартным адметным лёсам: этнічны немец стаў «разменнай манетай» у чужой яму гульні дзвюх імперый.

Мастацкая канцэпцыя вайны-працы ў трэцяй і чацвёртай квадрах рамана «Сокі цаліны» абавіралася на думку пра татальны характар нязнанай раней навалы. Аўтар кнігі падкрэсліваў усеагульнасць найноўшых праяў вайны-працы: ад дзейнасці франтавога канвеера да функцыянавання механізма бежанства і існавання шпітальнай прасторы. Ц. Гартны заўважаў, што вайна-праца пачатку ХХ ст. руйнавала мірныя віды дзейнасці, пераносячы акцэнты са стваральнага на пякельнае і вынішчальнае. Паводле абсурднай логікі ўзброенага канфлікту, працаўнік ператвараўся ў салдата: вылучаліся ўласна вайсковец, што трываў у ваеннай машыне на фронце, і рабочы, які «змагаўся» на фабрыцы ў тыле. Дэструктыўны патэнцыял гэтых груп персанажаў уяўляўся прыблізна аднолькавым, бо яны бралі актыўны ўдзел у забойстве чалавека. Празаік падкрэсліваў, што сялянін-працаўнік, ідучы ў вымушанае выгнанне, ператвараўся ў маргінала, адарванага не толькі ад сваёй гаспадаркі з яе штодзённымі патрэбамі, але і ад спрадвечнага ладу існавання. Падобныя дзейныя асобы радзей атаясамлівалі вайну з працай, хутчэй адносячы ўзброены канфлікт да шэрагу стыхійных бедстваў.

Спіс літаратуры:

1. Чигрин, И. Тишка Гартный / И. Чигрин // История белорусской советской литературы. — Минск: Наука и техника, 1977. — С. 369—386.
2. Андраюк, С. Яго трагічны лёс / С. Андраюк // Ц. Гартны. Выбраныя творы. — Мінск: Беларус. навука, 2012. — С. 5—22.
3. Александрович, С. Цішка Гартны / С. Александрович // Ц. Гартны. Збор твораў: у 4 т. — Мінск: Маст. літ., 1987. — Т.1: Вершы, 1909—1935. Апаваданні, 1909—1927. — С. 6—26.

4. Дасаева, Т. Цішка Гартны / Т. Дасаева // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: у 4 т. — Мінск: Беларус. навука, 1999. — Т. 1. 1901—1920. — С. 358—380.

5. Александровіч, С. Цішка Гартны / С. Александровіч // Гісторыя беларускай савецкай літаратуры: у 2 т. — Мінск: Навука і тэхніка, 1965. — Т.1. 1917—1941. — С. 256—279.

6. Гартны, Ц. Сокі цаліны / Ц. Гартны // Збор твораў: у 4 т. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1989. — Т. 3: Раман. — С. 5—506.

7. Лынькоў, М. На чырвоных лядах / М. Лынькоў. — Менск: ДВБ ЛіМ, 1934. — 322 с.

8. Бядуля, З. Набліжэнне: Аповесць / З. Бядуля. — Менск: Дзяржаўнае выдавецтва Беларусі, Сектар мастацкай літаратуры, 1936. — 230 с.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 2 кастрычніка 2017 года.

Рэзюмэ

Зоя ТРАЦЦЯК

Рэцэпцыя матыву вайны-працы ў рамане «Сокі цаліны» Ц. Гартнага

УДК 821.161.3

Артыкул прысвечаны разгляду спецыфікі ўвасаблення матыву вайны-працы ў трэцяй і чацвёртай квадрах рамана «Сокі цаліны» Ц. Гартнага. У даследаванні падкрэсліваецца, што беларускі мастак слова даласаваў да мастацкай сітуацыі новага часу старажытных матывы, якія паўсталі яшчэ ў фальклору і помніку агульнаславянскага пісьменства «Слова пра паход Ігарава». Татальны ўзброены катаклізм вымушаў разважаць пра дэструктыўны характар розных відаў працы: падчас Першай сусветнай дзейнасць салдата, рабочага і нават селяніна толькі падкрэслівала абсурднасць чалавечых высілкаў і крах гуманістычнага светапогляду.

Ключавыя словы: Першая сусветная вайна, беларуская ваенная літаратура, Ц. Гартны, матыў вайны-працы.

Summary

Zoya TRATSIYAK

War as work motive reseption in Ts. Hartny's novel «Soki Tsaliny»

The article deals with the specifics of the war as work motive embodiment in the third and fourth parts of the novel 'Soki Tsaliny' by Ts. Hartny. The work emphasizes that Belarusian artist showed the interconnection of the present-day and ancient motives found in the monument of the Slavic writing 'The Song of Igor's Campaign'. The total armed cataclysm made people talk about the destructive nature of the various types of work. During the First World War soldiers', workers', and even the peasants' activities only emphasized the absurdity of human efforts and the collapse of the humanistic worldview.

Keywords: World War I (the First World War), Belarusian war literature, Ts. Hartny, war as work motive.